

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ГАЛИЦЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ ІМЕНІ В'ЯЧЕСЛАВА
ЧОРНОВОЛА
юридичне відділення**

Циклова комісія юридичних дисциплін

КУРСОВА РОБОТА

з дисциплін:

**«Цивільний процес України» та «Цивільне процесуальне
право України»**

на тему:

**«Процесуальні особливості розгляду судом справ про
усиновлення»**

Виконав:

Студент групи Пб-21

Барладин Володимир

Науковий керівник

Гелецька І.О.

Оцінка _____

Тернопіль, 2023

ВСТУП

Актуальність теми. Тема, що стосується долі дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, є надзвичайно актуальною для кожної країни. В Конституції України зазначено, що держава має виконувати свої обов'язки щодо охорони та захисту прав дітей. Це означає, що держава повинна забезпечувати дітей належними умовами для їх виховання та сприяти їх усиновленню. Забезпечення сприятливих умов для усиновлення дозволить дитині мати можливість бути вихованою в сімейному оточенні, отримувати турботу, захист та піклування, а також мати взаємовідносини, що ґрунтуються на правах та обов'язках, щодо своїх батьків.

Держава вважає за пріоритет збереження сімейних відносин і побудову міцних та тривалих зв'язків між батьками та дітьми. Вона також зобов'язується захищати та гарантувати дотримання прав і інтересів дітей. З кожним роком кількість дітей-сиріт та дітей, які втратили батьківське піклування, зростає. Причини для цього можуть бути різноманітними, але наслідок є однаковим - дитина фактично втрачає конституційне право на виховання в сім'ї. Завданням держави є надати максимальний захист прав і інтересів цих дітей та забезпечити їм можливість реалізувати це право.

Усиновлення дітей є всесвітньо поширеним явищем і має за мету захистити дітей та забезпечити їм право на батьківську опіку та сімейне життя. Цей інститут дає дітям можливість насолоджуватися повністю дитинством, мати батьків, які про них піклуються і забезпечують відповідну турботу.

Також важно розуміти, що коли дитина позбавлена батьківського піклування та сімейного оточення, це становить порушення одного з основних прав дитини - права на сім'ю. Це право гарантоване Конвенцією ООН про права дитини, яка набула чинності в Україні з 27 вересня 1991 року.

Ратифікація цієї Конвенції Україною фактично означає, що наша країна визнала важливість інтересів дитини в суспільстві та необхідність особливої турботи про соціально незахищені діти, зокрема, дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Це ґрунтується на пріоритеті загальнолюдських цінностей та гармонійному розвитку особистості.

Держава повинна забезпечувати належні умови для підтримки дітей, які знаходяться в соціально незахищеному становищі.

Мета виконання даної курсової роботи полягає у проведенні аналізу та дослідженні правового регулювання усиновлення в Україні. Завданнями роботи є розгляд історичного контексту усиновлення, вивчення законодавчих актів та нормативних документів, що регулюють процедуру усиновлення, а також оцінка їх ефективності та аналіз проблем, пов'язаних з правовими аспектами усиновлення в Україні.

Мета даного завдання включає наступні пункти:

1. Проаналізувати загальні положення інституту усиновлення в Україні.
2. Детально розглянути процедуру оформлення усиновлення в Україні.
3. Виявити проблеми таємниць, що виникають у процесі усиновлення, та запропонувати способи їх вирішення.
4. Дослідити судову практику, пов'язану з питаннями усиновлення.
5. Запропонувати шляхи вдосконалення інституту усиновлення.

Об'єктом дослідження є аналіз соціальних взаємин, що виникають в результаті усиновлення, а також вивчення правових аспектів, що регулюють процес усиновлення в Україні.

1.1.Поняття та значення інституту усиновлення

Усиновлення - це процес, при якому особа приймає в свою сім'ю іншу особу, яка стає її правовим дитячим родичем, заснований на рішенні суду. Якщо усиновлення стосується дитини, яка є громадянином України, але проживає за її межами, судове рішення не є необхідним. Усиновлення української дитини особою, яка не є громадянином України, може здійснюватись через консульські установи або дипломатичні представництва України. Процес усиновлення передбачає отримання дозволу від Департаменту усиновлення та захисту прав дитини, що належить до державного органу, якщо дитина, яку планується усиновити, є громадянином України.. Якщо іноземець бажає усиновити дитину, яка є громадянином України, він повинен звернутися до відповідних органів країни, де проживає дитина, і отримати дозвіл від Державного департаменту з усиновлення та захисту прав дитини, щоб це усиновлення було законним.

Права сучасного цивільного суспільства вимагають, щоб увага була приділена дітям, які залишилися без батьківського піклування. Згідно зі статтею 52 Конституції України, держава приймає на себе відповідальність за утримання та виховання сиріт і дітей, позбавлених батьківської турботи. У цілях надання допомоги цим дітям була створена розгалужена система державних дитячих установ, де вони забезпечуються утриманням та піклуванням протягом усього періоду від трьох років до досягнення повноліття.

Один із найважливіших пріоритетів будь-якої країни - забезпечення прав та захист інтересів дітей. Для забезпечення цих прав необхідно мати встановлені правові механізми та інститути. Україна також не виняток і має свій власний правовий інститут, яким є усиновлення. Цей інститут є особливо важливим, оскільки він дозволяє забезпечити дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, пріоритетну форму сімейного влаштування та гарантує їх права та захист.

Україна має різні законодавчі акти, що регулюють усиновлення. Основними з них є Конституція України (1996 р.), Сімейний Кодекс України

(2002 р.), Цивільний Кодекс України (2003 р.), Цивільний Процесуальний Кодекс України (2004 р.), Кримінальний Кодекс України (2001 р.) та Закон України «Про охорону дитинства» (2001 р.).

Всі ці нормативно-правові акти встановлюють правила і процедури, які потрібно дотримувати під час усиновлення в Україні.

Українська Конституція (стаття 52) покладає на державу обов'язок опікувати та навчати дітей-сиріт і дітей, які позбавлені батьківського піклування. Однак, наряду з державою, громадяни також можуть надати допомогу шляхом усиновлення таких дітей. [1]

27 лютого 1991 року, Україна ратифікувала Конвенцію ООН про захист прав дитини. Ця ратифікація свідчить про визнання Україною важливості того, щоб дитина мала можливість розвиватися повноцінно та гармонійно. Країна визнала, що найкращим середовищем для розвитку дитини є сімейне оточення, в якому панує щастя, любов і розуміння. Також Україна визнала, що у боротьбі з проблемою сирітства пріоритетним є встановлення інституту адопції (усиновлення). [2]

Угода, що стосується прав дитини, яку Україна прийняла, у статті 20 визначає, що якщо дитина тимчасово або постійно втрачає свою сім'ю або не може залишатися в ній в своїх найкращих інтересах, вона має право на особливий захист і допомогу. Це означає, що держава зобов'язана забезпечити зміну опіки над такою дитиною, яка може включати усиновлення. Конвенція також вимагає, щоб держави-учасниці визнали і дозволили існування системи усиновлення та забезпечували, щоб найкращі інтереси дитини були пріоритетом у цьому процесі. [2]

Стаття 207 Кримінального кодексу України визначає усиновлення як прийняття особи у свою сім'ю на правах дочки або сина шляхом судового рішення, за винятком випадку, коли таке рішення приймається в консульській установі або дипломатичному представництві України для усиновлення

дитини, яка не є громадянином України (згідно зі статтею 282 Кримінального кодексу України).

Окрім цього, стаття 207 Кримінального кодексу України встановлює, що усиновлення дитини здійснюється з метою забезпечення її найвищих інтересів та створення стабільних та гармонійних умов для життя. При прийнятті рішення про усиновлення враховуються такі фактори, як етнічне походження, релігійна та культурна приналежність, рідна мова, а також можливість забезпечення послідовності у вихованні та освіті дитини. [3]

Згідно з законодавством України, "усиновленою особою може бути дитина". Закони України, такі як Сімейний кодекс та Закон про охорону дитинства, визначають дитину як особу, яка не досягла 18 років і не стала повнолітньою раніше, згідно з чинним законодавством. Хоча закони не встановлюють мінімальний віковий поріг для усиновлення дитини, Постанова Кабінету Міністрів України №905 від 8 жовтня 2008 року встановлює, що діти, які не були забрані з пологового будинку або іншого закладу охорони здоров'я протягом двох місяців з моменту народження, можуть бути обліковані для усиновлення. [4]

Законодавство України дозволяє усиновлення повнолітньої особи, яка не має правового статусу дитини. У таких випадках, рішення про усиновлення приймається судом. Усиновлення можливе, якщо особа, яка буде усиновлювати, не має власних дітей і усиновлювана особа не має батьків або була позбавлена їхнього піклування. Суд приймає рішення, враховуючи сімейний стан усиновлювача та інші важливі обставини. [3]

Українське законодавство передбачає можливість усиновлення дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Отже, законодавство передбачає різні ситуації, в яких можна усиновити дитину-сироту або дитину, позбавлену батьківського піклування.

Свідчить про те, що батьки мають можливість добровільно відмовитись від виховання своєї дитини. Це означає, що навіть у випадку, коли дитина має

біологічних батьків, вони можуть дати згоду на її усиновлення іншими людьми. Держава підтримує таку можливість, оскільки це дає дитині шанс на отримання опіки та догляду від бажаючих батьків. Це можна розглядати як позитивний аспект, оскільки дитина, яка не отримує достатньої турботи та піклування від своїх біологічних батьків, отримує можливість бути вихованою людьми, які дійсно бажають цього. Таким чином, збільшується ймовірність, що дитина буде виростати в щасливих сімейних умовах.. [3]

Механізм роз'єднання дітей визначається виключно судом і може мати різні обставини, але в законодавстві відсутній конкретний перелік таких обставин. Проте, варто зазначити, що принцип нероз'єднання рідних братів і сестер має й негативний аспект. У багатьох випадках люди, які розглядають усиновлення, зазвичай мають намір усиновити одну дитину. Вимога усиновлення двох або трьох дітей одразу може призвести до відмови від усиновлення взагалі. Це призводить до зменшення шансів рідних братів і сестер на усиновлення. Тому важливо впровадити окрему програму, що стосується усиновлення рідних братів і сестер різними особами. Крім того, слід передбачити можливість їх роз'єднання за визначеними правилами, а також спеціальний порядок, що дозволяє братам і сестрам підтримувати зв'язок один з одним. Це заходи сприятимуть збільшенню кількості усиновлень і збереженню сімейних зв'язків між дитиною та її братом або сестрою.

Однією з ключових особливостей інституту усиновлення є чітко визначений перелік осіб, які можуть бути усиновлювачами. Згідно зі Сімейним кодексом України, статті 211 і 212, цей перелік визначає, хто може та хто не може стати усиновлювачем. Загальним правилом є те, що усиновлювач повинен бути дорослою і дієздатною особою, яка досягла 21 року на момент виявлення наміру усиновлення дитини. Проте це правило не застосовується у випадках, коли усиновлювачем є родич дитини.

1.2.Правовідносини усиновлення

Перший крок у процесі усиновлення дитини громадянином України полягає у поданні письмової заяви про взяття його (або подружжя) на облік кандидатів усиновлювачів до служби у справах дітей за місцем проживання. Цю заяву можна написати в присутності працівника служби у справах дітей і отримати його підпис. Якщо один з подружжя не може особисто з'явитись до служби у справах дітей для написання заяви, його заяву, засвідчену нотаріально, може подати інший з подружжя .[5].

Якщо лише одне з подружжя збирається усиновити дитину, кожен з них окремо повинен представити медичний висновок щодо свого стану здоров'я та довідку про наявність або відсутність судимості.

Якщо всі зазначені документи, відповідно до Постанови, були додані до заяви, то цю заяву вважають поданою. Заявнику не дозволяється вимагати додаткові документи.

Коли заявник стає кандидатом для усиновлення і реєструється в службі справ дітей, він має право отримувати постійну та актуальну інформацію про дітей, які можуть бути усиновлені. Ця інформація також публікується у засобах масової інформації та на офіційних веб-сайтах державних структур. Вона може включати фотографії дитини, вік, стать, наявність або відсутність братів і сестер (з інформацією про них, якщо такі є), правові підстави для усиновлення, стан здоров'я та інформацію про форму влаштування дитини.

Після отримання інформації про дитину та виявлення бажання кандидата на знайомство, Служба у справах дітей виділяє направлення для знайомства з дитиною у службу у справах дітей у місці її проживання. Згідно з пунктом 58 Постанови, термін дії направлення становить 10 робочих днів з моменту його видачі. У разі потреби, орган, що видав направлення, може продовжити його строк, але не більше як на 10 робочих днів. Направлення видається особисто кандидату в усиновлення під розписку.

Однак, такий термін дії направлення можна вважати однією з сучасних проблем процедури усиновлення. Для встановлення повноцінного контакту з

дитиною, побудови відносин і взаємної адаптації, особливо якщо дитина старшого віку, потрібно значно більше часу. Іноді для розвитку таких відносин необхідно не тільки місячний, але й річний термін.

У випадку коли дитина усиновлюється прийомними батьками, батьками-вихователями, опікуном або піклувальником, які вже виховують іншу дитину, або якщо вони є родичами даної дитини, не потрібно видавати направлення для знайомства з нею [7].

Служба у справах дітей за місцем проживання (перебування) дитини в Україні відповідає за організацію знайомства між кандидатами в усиновлювачі та дитиною. Якщо після знайомства кандидати в усиновлювачі виявляють бажання усиновити цю дитину, їм необхідно звернутися до відповідної служби у справах дітей за місцем проживання (перебування) дитини і подати заяву про бажання усиновити дитину. Заява повинна бути складена українською мовою відповідно до вимог чинного законодавства.

Кандидат в усиновлювачі має право на ознайомлення з особою справою дитини, отримання актуальної інформації про неї і може ознайомитись з медичною картою. Кандидат зобов'язаний дотримуватись законодавства України щодо усиновлення та слідувати рекомендаціям фахівців при встановленні контакту з дитиною.

Одним з етапів підготовки кандидата є проходження спеціального навчання або тренінгу тривалістю від 20 до 30 годин. Це навчання є необхідним, оскільки усиновителям та прийомним сім'ям стикаються з ситуаціями, що відрізняються від тих, які зустрічають біологічні батьки. Навчання фокусується на тому, як ефективно впоратися з цими специфічними ситуаціями. Курси також забезпечують відповіді на будь-які запитання, які можуть виникнути у кандидатів. [5]

Освіта у вигляді курсів є необхідною для готовності кандидатів на роль усиновлювачів з метою вирішення емоційних та психологічних проблем дітей, а також для встановлення реалістичних очікувань щодо усиновлення і навчання використання ресурсів, як у власній родині, так і поза нею [6, с. 165].

Курс надається безкоштовно і має тривалість 32 годин. По його завершенні кожен учасник отримує довідку, яка свідчить про успішне проходження курсу і готовність кандидатів стати усиновлювачами. В довідці зазначається кількість дітей, їх стать та вік, а також містяться рекомендації щодо можливості усиновлення. Практично, цей документ є одним з необхідних компонентів заявки, яку всі кандидати подають до суду - органу, який приймає остаточне рішення щодо усиновлення [8].

Згідно зі статтею 225 Сімейного кодексу України, усиновлення вважається офіційною та правоважною процедурою з моменту, коли суд ухвалює рішення щодо усиновлення, яке набирає чинності.

При розгляді справ про усиновлення (удочеріння) дітей в Україні, суд враховує головним чином інтереси дитини. З цією метою, детально вивчаються всі обставини, які мають суттєве значення. Зокрема, звертають увагу на стан здоров'я та матеріальне становище усиновителя, його сімейний стан та умови проживання, а також його ставлення до виховання дитини. Досліджуються мотиви, що підштовхнули усиновлювача до прийняття такого рішення. Крім цього, враховується особистість дитини і її стан здоров'я, а також відносини з потенційним усиновлювачем [9, с. 352]

Після того, як рішення суду про усиновлення набрало юридичної сили, усиновителям необхідно звернутися до відділу реєстрації актів цивільного стану. Звертатися можна або за місцем свого проживання, або за місцем, де був складений актовий запис про народження дитини. Метою такого звернення є внесення відповідних змін до актового запису про народження та отримання нового свідоцтва про народження дитини [10].

1.3.Особливості усиновлення дітей громадянами, які проживають за її межами та іноземцями

Україна дозволяє усиновлення дітей, які є громадянами України, іноземними громадянами на підставі визначених правил, які описані у Сімейному кодексі України в розділі, що стосується процедури усиновлення.

Можливо, українська дитина може бути усиновлена іноземцем, якщо вона проживає протягом не менш як одного року на обліку в центральному органі виконавчої влади, який відповідає за реалізацію державної політики у сфері усиновлення та захисту прав дітей, і досягла п'яти років.

Однією з можливостей є здійснення усиновлення до закінчення зазначеного строку або до досягнення дитиною п'яти років в таких випадках:

1. Якщо усиновлювач є родичем дитини.
2. Якщо дитина страждає на хворобу, яка включена до спеціального переліку хвороб, затвердженого центральним органом виконавчої влади з охорони здоров'я.
3. Якщо проводиться усиновлення всіх рідних братів і сестер в одну сім'ю, якщо один з них досяг п'яти років і перебуває на обліку в центральному органі виконавчої влади, що відповідає за усиновлення та захист прав дітей, протягом не менше, ніж один рік.
4. Якщо іноземці виявили бажання усиновити дитину, яка є братом або сестрою раніше усиновленої ними дитини.

Для того, щоб іноземець міг усиновити дитину, необхідна згода центрального органу виконавчої влади, який відповідає за реалізацію державної політики у сфері усиновлення та захисту прав дітей.

Орган виконавчої влади, відповідальний за реалізацію державної політики у галузі усиновлення та захисту прав дітей, може звернутися до

Міністерства внутрішніх справ України, згідно з встановленими Кабінетом Міністрів України правилами, з метою перевірки іноземних громадян, що планують усиновлення української дитини, на наявність або відсутність компрометуючої інформації в правоохоронних органах інших країн і Генеральному секретаріаті Інтерполу.

Іноземні громадяни можуть усиновлювати дітей лише за умови, що їх діти будуть забезпечені правами в такому ж обсязі, як це передбачено законодавством України. [1]

Громадянство України усиновленої дитини зберігається до того моменту, коли вона досягне вісімнадцяти років.

В Україні усиновлення дитини, яка є іноземцем і проживає в Україні, здійснюється згідно з відповідними нормами і законодавством.

Законодавство України передбачає, що громадяни України та іноземці, які проживають в Україні, можуть усиновлювати дітей на загальних підставах. Процедура усиновлення регулюється законом України "Про усиновлення" та іншими нормативно-правовими актами.

Згідно з цими законами, батьки-усиновлювачі повинні відповідати певним вимогам і критеріям, які встановлені законодавством. Зазвичай це включає в себе такі фактори, як вік, стан здоров'я, статус сім'ї, матеріальні можливості та згода всіх членів сім'ї на усиновлення.

Якщо ви розглядаєте можливість усиновлення дитини, яка є іноземцем і проживає в Україні, рекомендую звернутися до органів опіки та усиновлення в Україні або до кваліфікованих юристів, які спеціалізуються на усиновленні, щоб отримати детальну інформацію про процедуру та вимоги, які стосуються вашої конкретної ситуації. [7]

Україна здійснює усиновлення дитини іноземцем, яка також є іноземцем або особою без громадянства, відповідно до своїх внутрішніх законів, якщо інше не передбачено міжнародними договорами, на які Україна є стороною.

Якщо діти були усиновлені іноземними громадянами та проживають за межами України, то відповідна консульська установа, уповноважена Міністерством закордонних справ України, веде реєстрацію цих дітей і забезпечує нагляд за тим, щоб їх права були дотримані до того моменту, коли вони досягнуть вісімнадцяти років.

Кабінет Міністрів України встановлює порядок контролю за дотриманням прав дітей, які були усиновлені іноземцями і проживають поза межами України. [4]

РОЗДІЛ 2. ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ СУДОМ СПРАВ ПРО УСИНОВЛЕННЯ

2.1. Заява про усиновлення як підстава для порушення справи у суді: зміст та основні вимоги

Заява, що стосується усиновлення дитини, повинна включати наступні відомості: назву суду, до якого заява подається, ім'я та місце проживання заявника, а також прізвище, ім'я, по батькові та вік дитини, яку планується усиновити, разом з її місцем проживання та інформацією про її стан здоров'я. Заява щодо усиновлення може також містити запит щодо зміни прізвища, імені, по батькові, дати та місця народження дитини, або щодо запису заявника як матері або батька дитини. [9]

Перед поданням заяви про усиновлення дитини, необхідно прикріпити до неї наступні документи:

Копія свідоцтва про шлюб, а також письмова нотаріально засвідчена згода другого з подружжя на усиновлення дитини, якщо усиновлення проводиться одним із подружжя.

Інші документи, визначені законодавством.

Перед тим, як громадяни України подають заяву про усиновлення дитини, яка має громадянство іншої країни, вони повинні надати документи, зазначені у другому пункті цієї статті. Також до цих документів потрібно додати згоду законного представника дитини та згоду компетентного органу тієї держави, громадянином якої є дитина.

Якщо усиновлювачі, які є громадянами інших країн, бажають усиновити дитину в Україні, їх документи мають пройти легалізацію відповідно до внутрішнього законодавства, якщо міжнародні договори, ратифіковані Верховною Радою України, не встановлюють іншого порядку. Такі документи повинні бути перекладені українською мовою, а переклад повинен бути засвідчений нотаріально. [7]

У процесі підготовки справи про усиновлення дитини для розгляду, суддя вирішує питання щодо участі в цій справі як заінтересованих осіб відповідного органу опіки та піклування. У випадках, коли справи порушуються іноземними громадянами, суддя розглядає питання участі у них уповноваженого органу виконавчої влади.

2.2. Особливості підготовки та розгляду справ про усиновлення в порядку цивільного судочинства

Згідно з положеннями статті 235 ЦПК, справи окремого провадження не можуть бути передані на розгляд третейським судом і не можуть бути закриті шляхом укладання мирової угоди. У судових рішеннях, що стосуються таких справ, важливо використовувати термін "заінтересована особа", а не неправильно вживати термін "зацікавлена особа". Також іноді в судових рішеннях використовують термінологію позовного провадження, наприклад, "треті особи", "позивач", "відповідач", "позовна заява" і т.д., не враховуючи тип провадження, в якому розглядається справа.

Якщо особа бажає усиновити дитину, вона повинна дотримуватись правил, встановлених у Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей. Цей Порядок був затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 2008 року № 905 і внесені до нього зміни постановою Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2011 року № 1215. У Порядку визначені вимоги до обліку кандидатів усиновлювачів і описані кроки, що передують процесу усиновлення. [4]

Для того, щоб особа могла бути розглянута як потенційний усиновлювач, її здатність до усиновлення повинна підтверджуватися медичним висновком про її стан здоров'я. Деякі суди вирішували справи про усиновлення, приймаючи заяви та документи про стан здоров'я, які не відповідали вимогам Порядку, який вимагає подання саме медичного висновку, складеного за встановленою формою (Додаток № 3). Також, при підтвердженні стану здоров'я дитини, суди розглядали заяви про усиновлення, до яких додавалися не медичні

висновки про стан здоров'я, фізичний та розумовий розвиток дитини за встановленою формою (Додаток № 2 Порядку), але довідки про диспансерний огляд. Згідно з Цивільним процесуальним кодексом, заінтересованою особою у справах про усиновлення є орган опіки та піклування, а у справах, в яких заявниками є іноземці, — уповноважений орган виконавчої влади.

Крім органу опіки та піклування, суди часто залучають державні органи реєстрації актів цивільного стану до справ про усиновлення. Ці органи не є заінтересованими особами і не включаються до кола осіб, які мають правовий інтерес у відношенні розгляду таких справ.

Пункт 2 статті 45 Цивільного процесуального кодексу встановлює, що прокурор має право виступати як представник громадянина або держави відповідно до встановленого законодавством порядку, і таке представництво може здійснюватися на будь-якому етапі цивільного процесу, включаючи справи про усиновлення. [6]

2.3. Забезпечення таємниці усиновлення при розгляді справ та постановленні судового рішення

Таємниця усиновлення викликає суперечки в міжнародній спільноті. Розглядаючи різні країни, можна помітити, що практика усиновлення спрямована на захист прав кожного учасника усиновлювального процесу: усиновленої дитини, усиновлювачів і біологічних батьків. У США, наприклад, таємниця усиновлення перш за все служить для збереження анонімності та конфіденційності біологічних батьків. Це сприяє ідеї, що усиновлювачі мають встановлювати стосунки з усиновленою дитиною без небажаного втручання з боку її біологічних родичів. Україна, натомість, ставить більший акцент на збереження зв'язку між усиновлювачами та усиновленою дитиною. Часто стверджується, що збереження цієї таємниці захищає усиновлену дитину від потенційно неприємних відомостей про її родичів або психологічного переплутання, яке може виникнути при довготривалих стосунках з її біологічною родиною.

З кожним роком зростає популярність напрямку, який стверджує, що збереження таємниці усиновлення є несправедливим щодо самого усиновленого дитини. Прихильники цього напрямку вважають, що знання про їхнє походження і коріння має велике значення для формування їхньої особистості. Тому постає питання про доцільність збереження таємниці усиновлення.

Право на таємницю усиновлення, хоча не визначене чинним законодавством, включає в себе захист персональних даних у сфері сімейних відносин на всіх етапах усиновлення, аж до того моменту, коли інформація про усиновлення стає відомою. Це забезпечує дотримання гарантованих прав суб'єктів усиновлення, сприяє зміцненню сім'ї і створенню стабільних та гармонійних умов для життя усиновленої дитини та усиновителів. [13]

Якщо ми розглядаємо право на отримання інформації щодо усиновлення як право на отримання даних про сам процес усиновлення, то відповідно до статті 228 Сімейного кодексу (СК) це означає, що особа має право на отримання інформації від осіб, які знають про цей процес у зв'язку з виконанням своїх службових обов'язків. В такому випадку, якщо усиновлювач здійснив заходи для збереження конфіденційності усиновлення, то отримання інформації про нього стає злочином.

З іншого боку, якщо ми розглядаємо право на отримання інформації про усиновлення як право на повідомлення про факт самого усиновлення, то третій абзац статті 226 СК потребує нового формулювання. Згідно з цим підходом, ця норма могла б звучати таким чином: "Після досягнення особою віку 14 років, вона має право дізнатися від усиновлювача про свій статус як усиновлена особа" [11, с. 85].

У Сімейному кодексі України закріплено, що індивідуальна особа має право на приватність щодо свого бажання усиновити дитину, пошуку дитини для усиновлення, подання заяви про усиновлення та розгляду цієї заяви, а також на приватність рішення суду щодо усиновлення. Також встановлено, що дитина, яка була усиновлена, має право на приватність, включаючи і від самої

дитини, стосовно факту свого усиновлення. Крім того, особа, яка була усиновлена, має право на отримання інформації про своє усиновлення після досягнення 14 років.

Усиновлення дитини є конфіденційною інформацією, що означає, що його розголошення без згоди усиновлювача до досягнення дитиною повноліття заборонено. Така заборона існує з метою захисту самої дитини, її біологічних батьків та усиновлювачів від можливого зловживання цією інформацією, що може призвести до матеріальних вигод або моральної шкоди для дитини та родини. У Латвії розголошення таємниці усиновлення проти волі усиновлювача є злочином, за який передбачене покарання згідно з Кримінальним Кодексом. Таким чином, держава зобов'язана розслідувати та карати незаконне розголошення інформації про усиновлення. [15]

В теорії забезпечення таємниці усиновлення вважається важливим фактором для успішних відносин між усиновленою дитиною та усиновителями. Однак, на сьогоднішній день ведеться багато дискусій щодо необхідності збереження таємниці, особливо перед самою дитиною. Якщо проаналізувати положення статей 226 і 227 Кримінального кодексу України, можна зробити висновок, що діюче законодавство України розрізняє два види таємниці усиновлення: таємницю усиновлення перед дитиною і таємницю усиновлення перед третіми особами.

РОЗДІЛ 3. ОГЛЯД СУДОВОЇ ПРАКТИКИ У СПРАВАХ ПРО УСИНОВЛЕННЯ

З урахуванням тимчасового припинення Національною соціальною сервісною службою надання дозволів на усиновлення іноземцями та громадянами України, які проживають за кордоном, виникає неможливість іноземців та громадян України, що проживають за межами України, звернутися до суду щодо усиновлення. Однак з матеріалів судової практики видно, що Савранським районним судом Одеської області 28 лютого 2022 року було розпочато розгляд справи про усиновлення за участю Національної соціальної сервісної служби України як заінтересованої сторони. [18]

Питання забезпечення судового розгляду справ про усиновлення, які підсудні суду, неможливого відправляти правосуддя через розташування на території з активними бойовими діями чи окупацією, залишається актуальним. Важливо зазначити, що право на звернення до суду для захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав є самостійним суб'єктивним правом, яке є юридичною гарантією конституційного права на судовий захист і процесуальним інструментом його реалізації. Без можливості скористатися правом на звернення до суду для захисту, право на судовий захист залишатиметься тільки формальним. Ця ситуація вимагала втручання законодавця для усунення перешкод, що заважають реалізації цього права. Саме тому Закон України "Про судоустрій і статус суддів" змінюється відповідно до положень статті 64 Конституції України, яка забороняє обмеження права на судовий захист. Згідно зі змінами, стаття 147 цього Закону встановлює, що справи розглядаються судом під час воєнного або надзвичайного стану, але їх підсудність може бути змінена Вищою радою правосуддя за рішенням Голови Верховного Суду. Це здійснюється шляхом передачі справ до суду, що знаходиться найближче до території, де суд, непридатний для проведення судових засідань, здійснює правосуддя, або до

іншого визначеного суду. У випадку, коли Вища рада правосуддя не може здійснити таку передачу повноважень.

Практичне застосування частини 7 статті 147 Закону України "Про судоустрій і статус суддів" можна побачити в конкретній справі № 629/621/22, яка стосується усиновлення дитини за заявою громадян України, що проживають на території України. Цю заяву було подано до Лозівського міського районного суду Харківської області, який розпочав провадження у справі [8]. Проте, згідно з Розпорядженням Голови Верховного Суду від 08.03.2022 року № 2/0/9-22 "Про зміну територіальної підсудності судових справ в умовах воєнного стану", ця справа була передана до Амур-Нижньодніпровського районного суду м. Дніпро. Після передачі, цей суд прийняв справу до свого провадження і виніс відповідну ухвалу [11].

Після розгляду справи, Амур-Нижньодніпровським районним судом м. Дніпропетровська було ухвалене рішення, в якому задовольнили заяву кандидата в усиновлювачі щодо його наміру усиновити дитину, і зобов'язали відділ реєстрації актів цивільного стану по місту Лозова Лозівського міськрайонного управління юстиції Харківської області внести відповідні зміни до актового запису про прізвище і по-батькові дитини та записати відповідного усиновлювача як батька [17].

Основний висновок, що можна зробити з цих відомостей, полягає в тому, що воєнний стан та бойові дії на території України суттєво вплинули на діяльність органів, що займаються усиновленням. Це призвело до тимчасового припинення видання дозволів на усиновлення Національною соціальною сервісною службою, що перешкоджає відкриттю справ щодо усиновлення з іноземним елементом. Законодавчими змінами також були внесені нововведення у сфері усиновлення, спрямовані на спрощення процесу формування особової справи кандидатів на усиновлювачів. Це дозволить їм більш швидко подати заяву до суду щодо усиновлення. [15].

ВИСНОВОК

Усиновлення, як соціальний інститут, має давню історію, проте первинно це було пов'язано з релігійними або особистими мотивами усиновлювачів, такими як збереження родоводу, спадковості, політична влада або формування альянсів між сім'ями. З плином часу суспільство змінило свої погляди на цей інститут, надаючи пріоритет добробуту та потребам дитини. Були прийняті закони, що забезпечували права дітей на сім'ю. На сьогоднішній день, сприяння усиновленню або прийому дітей в родини є стратегією, яка надає дітям необхідну турботу і піклування.

Забезпечення прав та інтересів дітей є однією з головних пріоритетних справ у будь-якій країні. З цією метою необхідно створити правові інститути, які гарантують та захищають права дітей. Україна, зокрема, має інститут усиновлення як пріоритетну форму розміщення сиріт та дітей, які лишилися без батьківського піклування.

В Україні, згідно зі статтею 52 Конституції, держава має зобов'язання забезпечувати утримання та виховання сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Однак, громадяни також мають можливість допомогти шляхом усиновлення дитини.

Без сумніву, усиновлення дитини є найкращою формою розміщення в сім'ї, оскільки при цьому дитина отримує такі ж права, як рідна дитина усиновлювача. Цей вид усадження відповідає всім "інтересам дитини" і дозволяє їй уникнути статусу сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування. Усиновлювання встановлює взаємні обов'язки та права між усиновлювачами та дитиною, що передбачені Сімейним кодексом України для дітей та їхніх біологічних батьків. Це означає, що усиновлення є особливим способом захисту дитини, який встановлює зв'язок між дитиною та людьми, які не є її біологічними батьками. Крім того, важливо, щоб усиновлення надало дитині справжню сім'ю.

Проаналізувавши чинне законодавство України та порівнявши його зі здобутим досвідом інших країн, було виявлено кілька проблем, які існують до сих пір і потребують ретельного розгляду та врегулювання.

Ідея створення окремого документу з фаховими рекомендаціями або відділу онлайн з фахівцями у зазначених галузях може суттєво сприяти взаємовідносинам у сім'ї усиновлювача та усиновленої дитини. Цей ресурс міг би надавати кандидатам в усиновлювачі та усиновлювачам необхідну інформацію щодо всіх питань, які їх турбують, і забезпечувати фахову допомогу у випадку виникнення складних сімейних питань, пов'язаних з вихованням дитини та її благополуччям. Також такі фахівці могли би давати рекомендації з вирішення можливих конфліктів.

Крім того, ці фахівці могли би надавати підтримку сім'ям у випадку розголошення таємниці усиновлення або допомагати готувати дитину до отримання такої інформації, щоб запобігти травматичному досвіду. Це важливо, оскільки усиновлення може мати суттєвий емоційний вплив на дитину, і правильна підтримка в цих ситуаціях є ключовою.

Головним аспектом усиновлення є створення умов, що сприяють повному розвитку дитини, її навчанню та підготовці до самостійного життя і праці. Після усиновлення дитина отримує особисту власність та немайнові права, які залишаються з нею на протязі життя, а також спадають на її дітей та онуків. Такі права також поширюються на усиновлювача та його близьких родичів за народженням.

Так, усиновлення має багато складнощів та проблем, які можна вирішити на рівні держави. Проте, надзвичайно важливо, щоб бажаючі усиновити дитину дотримувалися процедури усиновлення, оскільки прийняте рішення має велике значення як для дитини, так і для прийомних батьків.

